

Strategi for sirkulær økonomi

–innspill fra Framtiden i våre hender

Framtiden i våre hender takker for muligheten til å komme med innspill til regjeringens strategi for sirkulær økonomi. I dette innspillet presenterer vi først våre forslag til sektorovergrepene tiltak, der prinsipper om produsentansvar og forbruksreduksjon står sentralt. Deretter foreslår vi noen sektorspesifikke tiltak for transport, mat, tekstil og plast.

1 INNLEDNING

Behov for en ambisiøs norsk strategi for sirkulær økonomi

Regjeringen har som målsetning å være et foregangsland på sirkulær økonomi. I desember 2019 la Europakommisjonen frem sin ambisiøse nye grønne giv, som inneholder en 47-punkts tiltaksplan med stramme tidsfrister. EUs handlingsplan for en sirkulær økonomi ble som følge av dette lansert 11. mars 2020, sammen med forslag til ny klimalov, EUs industrielle strategi og EUs strategi for naturmangfold. Slik anerkjenner EU at klima, industri, sirkulær økonomi og naturmangfold henger nøye sammen. Norge er langt fremme på teknologi, innovasjon og digitalisering, og vi har ressursene og kunnskapen som trengs for å ta en lederrolle på innenfor sirkulærøkonomi. Nå haster det med å foreslå konkrete, nasjonale tiltak tilpasset norske forhold, jordbruk og industri. Bare ved å innta en mer aktiv rolle, kan vi gjennomføre omstillingen vi står overfor på egne premisser, samtidig som vi bidrar til å utvikle en god miljø- og klimapolitikk i EU og resten av verden.

Behov for etterprøvbare og presise mål

Enhver strategi må ha tydelige målsetninger, og disse målsetningene må være vesentlige for å oppnå det en er ute etter. En overgang til sirkulær økonomi innebærer i sin essens at en vesentlig reduserer bruken av råmaterialer for å framstille materielle produkter i en økonomi. Dette inkluderer biomasse, fossile brensler, metaller og andre utvinnbare ressurser. En sirkulær økonomi henter jomfruelige ressurser ut i samme tempo som de reproduseres i naturen, og for å få til dette må det materielle forbruket vesentlig ned. Med andre ord vil en reduksjon av Norges materielle forbruk være den tydeligste og mest presise overordnede målsetningen for en norsk strategi for sirkulærøkonomi. Framtiden i våre hender foreslår et mål om å halvere Norges materielle fotavtrykk innen 2030, [målt etter Eurostats metode](#). Dette overordnede målet må suppleres med sektorvise avfallsmål og krav for resirkuleringsgrad, og måles og evalueres gjennom hele strategiperioden.

Sirkulær økonomi krever nye samarbeidsformer

Overgangen til en sirkulær økonomi krever nye samarbeidsformer mellom myndigheter, næringslivet og frivillig sektor, og flere grasrotsinitiativ har begynt å ta form allerede. Framtiden i våre hender anbefaler at

regjeringens arbeid tar utgangspunkt i en bred definisjon av sirkulær økonomi som også inkluderer sirkulære initiativ og praksiser fra frivillig sektor. Det er viktig at regjeringen bygger opp en forståelse av hvilken rolle frivillig sektor og folkelige initiativ skal ha overgangen til den sirkulære økonomien. Med det demokratiske mandatet til 38.000 engasjerte medlemmer i ryggen, presenterer Framtiden i våre hender i dette dokumentet konkrete forslag som vil gjøre Norge til et foregangsland innen klimapolitikk og sirkulær økonomi.

Sirkulær økonomi krever nye forretningsmodeller

Kortsiktige forretningsmodeller som baserer seg på å selge mest mulig til lavest mulig pris, skaper overforbruk og lavkvalitetsvarer. Det er en modell som er basert på lave lønninger og dårlige arbeidsforhold i produksjonsland, og en ressursbruk som ikke er tilpasset planetens tålegrenser. Når EU i sin handlingsplan for sirkulær økonomi stiller strenge krav til sirkularitet i markedet, blir en modell som ikke tar slike hensyn i utgangspunktet, enda mer usikker. I en sirkulær økonomi er produksjonssystemene lagt om fra en lineær til en sirkulær modell, med minimal bruk av primærressurser og lite avfall. Sirkulære systemer gjennomsyrrer samfunnet og ressursbruken er tilpasset både menneskenes behov og planetens tålegrenser. Fokuset i den sirkulære økonomien må flyttes fra avfallshåndtering og resirkulering, til mindre forbruk og produksjon, gjenbruk, holdbarhet og reparasjon. For å få på plass en ekte sirkulær økonomi, må selskapers forretningsmodeller endres, og det sirkulære må lønne seg. Sirkulære forretningsmodellens bærekraft henger blant annet sammen med evnen til å skape effektive og vesentlig høyere nivåer på prisingen av klimagassutslipp gjennom kvotepriser og CO2-avgift.

Universitet i Oslo ledet det internasjonale forskningsprosjektet Sustainable Market Actors for Responsible Trade (SMART). 70 forskere fra 25 partnerinstitusjoner var involvert i studien som omhandler selskapsrett, sirkulær økonomi og bærekraftig finans. SMART-prosjektet identifiserer normen om at selskapers formål er kortsiktig profitt for aksjonærer, som den største barrierer for en bærekraftig og sirkulær økonomi. Profittnormen fører til økt produksjon, forurensning og stadig økende utslipp. SMART-prosjektet anbefaler at selskapers formål og mandat endres til *bærekraftig verdiskaping innenfor [planetens tålegrenser](#)*, og at selskapenes bærekraftsarbeid skal revideres av en uavhengig tredjepart, på samme måte som bedrifters økonomi. Forslaget baner vei for at eierne, styrene og direktørene må ta ansvar for både etiske og miljømessige produksjonsforhold gjennom hele selskapets verdikjede. Det er det offentliges rolle å stille tydelige krav til at selskaper legger til grunn en langsiktig satsning på bærekraft, klimakutt og sirkularitet, og at arbeidet er integrert i selskapets strategi og forretningsutvikling.

Sirkulær økonomi krever en aktiv stat som skaper grønne arbeidsplasser

Vi har ni år og seks måneder på oss til å halvere Norges og verdens klimagassutslipp. Vi står overfor en eskalerende natur- og klimakrise – og i tillegg er 2020 preget av en global pandemi. Behovet for å igangsette kraftfulle virkemidler for å stanse klimakrisen, samt stabilisere norsk økonomi, har aldri vært større. I den pågående krisen ligger muligheten til å stake ut en ny retning for Norge: For en bærekraftig framtid, med trygge, grønne arbeidsplasser og gode liv med lavere klima- og miljøbelastning. Forskning fra Sintef, NTNU og FNs International Labour Organization (ILO), viser at [sirkulærøkonomien vil øke sysselsettingen](#). Trass i lavere nyproduksjon, vil en sirkulær økonomi sørge for flere arbeidsplasser, siden virksomheter i resirkulering, gjenvinning, reparasjon, bruksalg og leasing er mer arbeidsintensive enn jobbene de erstatter i gruver og fabrikker.

EU har beregnet at det vil skapes 700 000 nye jobber innen 2030 i sirkulærøkonomien, og en [studie gjort for Avfall Norge](#) beregner jobbskapingseffekten av sirkulære tiltak for levetid, gjenbruk og avfallshåndtering til over 40 000 grønne arbeidsplasser i Norge. Men store investeringskostnader utgjør en vesentlig barriere. Derfor bruker EU hver fjerde koronakrone til grønne tiltak, og stiller krav til grønn omstilling til alle selskaper som mottar krisepakke i koronatiden. Også på hjemmebane trenger vi store offentlige investeringer for å skape nye arbeidsplasser i en mer ressurseffektiv sirkulær økonomi. Etter koronaepidemien må vi forvente at den private investeringsviljen er lav – og det offentlige vil spille en viktigere rolle. Derfor vil vi sannsynligvis trenge en aktiv stat på en helt annen måte enn vi hadde forestilt oss for noen måneder siden – og vi trenger store, offentlige tilskudd og rammevilkår for å investere i klimainfrastruktur og stimulere til økt aktivitet i de næringene som representerer bærekraftig og sirkulær verdiskapning. Det offentliges innsats for å danne de nødvendige rammevilkårene må også være tydelig koordinert på tvers av departement og administrative nivå.

2 SEKTOROVERGRIPENDE TILTAK – TYDELIG MÅL FOR REDUKSJON AV FORBRUKET

Norge på forbrukstoppen i Europa

Norge er på toppen i forbruk i Europa, ifølge [statistikk fra Eurostat](#). I 2018 brukte nordmenn 26 prosent mer enn gjennomsnittet i EU/EØS. Bare i Luxembourg var forbruket høyere. I Sverige var forbruket åtte prosent høyere enn gjennomsnittet, mens i Danmark var det 14 prosent høyere. Hvis alle skulle hatt et forbruksnivå som europeere, måtte vi hatt tre jordkloder for å kunne produsere ressursene vi bruker og absorbere avfallet vi produserer. Framtiden i våre henders [forbruksrapport fra 2019](#) viser at i løpet av livet vil hver nordmann i gjennomsnitt kjøpe over fem tonn møbler, 65 anorakker, 36 mobiler, 14 TV-apparater og 1.2 tonn klær. Tallene er basert på SSBs importstatistikk. Vi må redusere mengden naturressurser som går inn i økonomien vår, og redusere mengden avfall som kommer ut.

Flere indikatorer viser at vi på europeisk nivå går i feil retning

- Mellom 2010-2015 har [EUs forbrukspåvirkning vokst med 5%](#) og overskrider planetens grenser på viktige områder.
- Hvis det ble redegjort for [innebygde utslipp i importerte varer](#), ville ikke Europa oppnådd noen utslippsreduksjon siden 1990.
- De siste [Eurostat-dataene](#) viser at europeere i 2017 genererte mer emballasjeavfall enn noen gang i historien.
- Graden av gjenbrukt og resirkulert materiale i EU, eller sirkulær materialbruk rate, var på kun [12% i 2018](#).
- Alle EU-land har et økologisk underskudd, og hvert år kommer datoen for vår "[overskridelsesdag](#)" tidligere.

[Rapporten «Sirkulær fremtid»](#) fra 2019 skrevet av Ebba Boye for Framtiden i våre hender, viser tydelig at ressursbruken fra forbruket vårt må reduseres og at knappe ressurser må holdes i omløp lenger. Det er tydelig behov for å iverksette politiske tiltak med det felles målet å redusere absolutt ressursbruk. Resirkulering og avfallshåndtering er ikke tilstrekkelig for å legge om til en ekte sirkulær økonomi. Det er behov for en kraftig reduksjon av ressursene som går inn i forbruket vårt – og dermed må hele det materielle forbruket også ned.

Forbruksbaserte utslipp må bli en del av klimaarbeidet

Vår offisielle klimastatistikk er basert på prinsippet om geografisk avgrensning av kilden til klimagassutslippene. Dette er en god metode for å unngå dobbelttelling av utslippene globalt. Men det gir oss en begrenset forståelse for driverne bak klimagassutslipp internasjonalt. Det er estimert at 60 prosent av verdens klimagassutslipp og mellom 50-80 prosent av verdens land-, material- og vannforbruk kommer fra [husholdningers forbruk](#) og produksjon av varer og tjenester som kjøretøy, flyreiser, klær, mat og andre hverdagsprodukter. En stor del av klimagassutslippene knyttet til materialbruk og vareproduksjon skjer utenfor Norge. Som følge av Norges høye velstandsnivå har vi høye forbruksbaserte utslipp. Forbruket vårt bidrar dermed til økte, geografiske utslipp internasjonalt, men det synes ikke på vårt offisielle klimaregnskap.

Motsatt gjelder det også at når Norge og EU skal i gang med den omfattende omstillingen til en mer sirkulær økonomi, så ser vi ikke den fulle klimagevinsten av dette på den nasjonale klimastatistikken vår. Ulempen med dette er at vi går glipp av et viktig virkemiddel for klimakutt med globale effekter når vi ikke utnytter den store muligheten vi har med et forbruksbasert klimaregnskap til å veilede til å velge annerledes som forbrukere. Dette omfatter både offentlig sektor som innkjøper og forbruker av varer og tjenester, og det gjelder forbruket i alle de norske private husholdningene. I Sverige har man derfor innført forbruksbasert klimastatistikk som et supplement til den geografiske klimastatistikken. Det tilfører nyttige verktøy i klimapolitikken og øker mulighetene for vi globalt skal klare å nå klimamålene våre.

Vi trenger verktøy for involvering av befolkningen

Måten vi fører klimaregnskap på i dag og store deler av debatten om klimapolitikken er ikke spesielt godt egnet til å mobilisere befolkningen til klimadugnad. Det er vanskelig å synliggjøre at ditt bidrag kan utgjøre en forskjell, nettopp fordi mange av de bidragene vi kan gjøre på individuelt nivå vil gi størst effekt internasjonalt, og ikke på det nasjonale regnskapet. Derfor er forbruksbasert klimaregnskap et viktig virkemiddel for å mobilisere folk. Med et forbruksbasert klimaregnskap kan man synliggjøre på hvilken måte det har noen effekt at du og jeg velger kollektivtransport, kutter flyreiser, reduserer klesforbruket, velger gjenbruk fremfor nye ressurser, kutter kjøttforbruket og matsvinnet osv. Et forbruksbasert klimaregnskap er en veileder til klimahandling. Forbruksbaserte klimaregnskap og medfølgende klimapolitikk bidrar derfor til måloppnåelse for nasjonale utslippskutt og kan øke forståelsen og oppslutningen om klimapolitikken i befolkningen.

Krav til bærekraftige og sirkulære offentlige innkjøp

Regelverket for offentlige anskaffelser og investeringer må bli bedre slik at offentlig sektor stimulerer til et marked for bærekraftige og sirkulære produkter. Det offentlige er hovedinvestorer i visse sektorer, spesielt når det gjelder infrastruktur og offentlige tjenester. Det offentlige har en nøkkelrolle i å stimulere til et marked for bærekraftige og mer sirkulære produkter. Som del av investeringsplanen som er en del av EUs klimaplan, foreslå Europakommisjonen et minimum av obligatoriske bærekraftkriterier/innkjøpsmål for offentlige innkjøp for noen sektorer. Slike minimumskriterier vil sette en felles definisjon av hva et 'grønt kjøp' er, og tillate innsamling av sammenlignbare data fra offentlige kjøpere. Som ledd i dette vil det bli økende behov for bransjestandarder for bærekraft for å sammenligne hvor grønne tilbudene faktisk er. Selskaper vil i økende grad måtte være åpne om sine klima- og miljøutslipp slik at investorer kan være

informerte og investere i tråd med EUs klimaplan. I Norge har blant andre Difi jobbet med å utarbeide en veileder for sirkulære anskaffelser basert på EUs og nordisk ministerråds anbefalinger på dette feltet.

Motkonjunkturpolitikk handler ofte om å øke de statlige investeringene og insentivene for bygg- og anleggssektoren. Utslippene fra bygg og anlegg forårsakes både av direkte utslipp fra næringen, men også av arealbruksendring og nedbygging av natur, produksjon og transport av materialer til bygg og anlegg hvor utslippene tilskrives andre sektorer. En grønn motkonjunkturpolitikk rettet mot bygg og anlegg har dermed en unik mulighet til å drive fram en raskere omstilling i denne sektoren og de næringene som leverer tjenester og ressurser til sektoren. Gjennom offentlige investeringer kan vi stille krav til nullutslippsteknologi og energibruk i bygg- og anleggsfasen. Vi kan også stille livsløpsbaserte utslippskrav og krav til sirkulære praksiser for leverandører av materialer og tjenester, både til bygg og anlegg, men også i offentlig sektor generelt. Det innebærer blant annet å prioritere renovering og reparasjon framfor nykjøp eller nybygg og det vil innebære å prioritere valg av produkter og ressurser som er gjenbrukte eller hvor gjenbruk og resirkulering er mulig. Dette vil på lengre sikt bygge opp konkurransekraften hos de involverte aktørene og dermed gi langsiktig verdiskapning og arbeidsplasser. Dersom offentlig sektor er villig til å betale mer for tjenesten når de stiller denne typen krav kan de bidra til å ta noe av investeringskostnaden og i tillegg legge grunnen for et bredere marked for disse aktørene i etterkant.

Klima og natur må sees i sammenheng

For å ivareta planetens tålegrenser, må vi vurdere alle sirkulære tiltak opp mot både natur og klimahensyn. Noen klimatiltak risikerer å bidra til økte utslipp eller negative arealbruksendringer andre steder i verden, som oppveier for den positive kutteffekten på hjemmebane. Dette er særlig aktuelt for ressurser hvor forbruket vil øke nettopp som følge av omstillingstiltak, slik som bruken av bioressurser. Vi må velge klimatiltak som ikke forverrer naturkrisen. Oppføring av nye bygg og anlegg medfører store arealbruksendringer og mulig tap av naturmangfold. Ifølge Klimakur har arealbruksendringer som følge av byggeaktivitet medført utslipp tilsvarende 40 millioner tonn CO₂-ekv. mellom 1990 og 2017 i Norge. De årlige utslippseffektene av arealbruksendringer alene på dette feltet er dermed på rundt to millioner tonn. Sirkulære krav om å generere mindre avfall og forlenge levetiden på eksisterende materiell i bygg og anleggssektoren bidrar til økt prioritering av å restaurere og utnytte eksisterende bygninger og infrastruktur, noe som både gir klimakutt og ivaretar naturhensyn.

En strategi for bærekraftig forbruk av bioressurser

Biprodukter og restråstoff fra bioøkonomien kan bli viktige innsatsfaktorer i sirkulærøkonomien. Biobasert avfallsmateriale er i stor grad på avveie, og kan hentes inn til en sirkulær bioøkonomi og benyttes i produksjonen av alt fra industriprodukter til bioplast, biodrivstoff, mat og fôr. Å ta i bruk bioressursene på en bærekraftig og sirkulær måte krever en helhetlig analyse av forbruket og behovet for bioressurser i ulike næringer i årene framover, samt tydelige kriterier for hva som er innenfor rammene for bærekraft. Den helhetlige vurderingen bør se ulike sektorer i sammenheng med hverandre for å påpeke hvor ressurser er på avveie, oppdage muligheter på tvers av industrielle behov, og identifisere flaskehalsen for å ta i bruk råstoffet (som utilstrekkelig regelverk, infrastruktur og lignende). En slik analyse kan dessuten gi utgangspunkt for prioritering mellom ulike behov, slik at tiltak som stimulerer til for eksempel biodrivstoff ikke overskygger andre behov, som matproduksjon. Dårlig utnytting av bioressurser i sirkulærøkonomien vil

stimulere til større produksjon av materialer på verdensbasis for å møte en voksende etterspørsel, når naturressursene allerede er under sterkt press. Derfor er et mål om redusert absolutt forbruk av materielle ressurser sentralt for å forhindre destruktive effekter. Gode bærekraftkriterier kan sikre at sentrale hensyn blir ivaretatt i ressursbruken. Det blir særskilt viktig å ta høyde for indirekte arealbruksendringer og å verne om matjord. Tiltak som krever bioressurser, som bruk av avansert biodrivstoff, bør sette moderate ambisjoner og tilpasses anslag om tilgjengelighet fra norsk produksjon.

Framtiden i våre hender foreslår:

Etabler tydelige målsetninger og forutsigbare krav til stat og næringsliv

- *Sett grenser for absolutt naturressursforbruk ved å etablere et klart overskriftsmål for å halvere Norges materielle fotavtrykk innen 2030.¹*
- *Innfør avfallsmål for hver enkelt sektor*
- *Sett sektorspesifikke krav om resirkulerte råvarer som innsatsfaktor i produksjon*
- *Sirkulære forretningsmodeller må lønne seg, og CO₂-avgiftene må vesentlig oppjusteres for å oppnå dette.*
- *Utred endringer i selskapslovgivningen i tråd med SMART-prosjektets anbefalinger*
- *Etabler en enhet med tydelig ansvar for koordinasjon av strategiens tiltak, oppfølging av måloppnåelse og evaluering på tvers av departement og administrative nivå.*

Offentlige investeringer og innkjøp

- *Staten må stille krav til nullutslippsteknologi, livsløpsbaserte utslipp og sirkulære praksiser i sine alle sine investeringer og offentlige innkjøp.*
- *I bedømmelsen av hva som er bærekraftige og sirkulære produkter, må informasjon om selskapenes klima- og miljøutslipp ligge til grunn, sammen med en omforent definisjon av hva som gjør produkter og tjenester bærekraftige og sirkulære og tydelige produktstandarder.*
- *Det må utvikles sektorspesifikke veiledere basert på livsløpsbaserte utslippskrav og sirkulære praksiser til bruk i alle offentlige innkjøp og investeringer.*

Meningsfull klimastatistikk

- *Innfør forbruksbasert klimastatistikk som et supplement til den offisielle klimastatistikken. Klimastatistikken skal ha som formål å identifisere effektive klimatiltak for både offentlig og privat sektor med både nasjonal og global effekt. Klimastatistikken skal også ha som formål å veilede og mobilisere befolkningen til klimadugnad.*

¹ Materielt forbruk innbefatter alle råmaterialer som har vært brukt for å framstille materielle produkter som forbrukes i en økonomi. Dette inkluderer biomasse, fossile brensler, metaller og andre ressurser som er utvunnet, i alle ledd av verdikjeden, både i den aktuelle økonomien og i andre land. Materielt fotavtrykk er en indikator som i mye større grad enn avfallsindikatoren tar inn over seg helheten i det komplekse bildet sirkulær økonomi er. Eks: Det er ikke sirkulært å bruke kullbasert energi for å resirkulere plast, selv uten kvalitetstap i plastens egenskaper, fordi ikke-fornybare ressurser blir forbrukt i prosessen. Eurostat, UN International Resources Panel og OECD utvikler målemetoder: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Material_flow_accounts_statistics_-_material_footprints

- *Utvikle flere og nye former for sosialt støttende tiltak i klimapolitikken. Oppskaler satsingen på vaneendring i befolkningen gjennom direkte veiledning og adferdsendrende kampanjer og tiltak.*

Ivareta både klima og natur

- *Motkonjunkturinvesteringer prioriteres for prosjekter som gir minimal naturbelastning og høy klimanytte, for eksempel vedlikehold og fornyelse av jernbane og kollektivtrafikk. Når det gjelder veiinvesteringer bør i hovedsak klimatilpasning prioriteres framfor utbygging i årene framover.*
- *Prosjekter som gir høy naturbelastning og lav klimanytte bør ikke gjennomføres.*

Strategi for bioressurser

- *Utvikle en bærekraftsstrategi for forbruk av bioressurser i alle sektorer i Norge hvor tilgangen og offentlige virkemidler prioriteres etter et hierarki hvor primære behov rangeres øverst.*
- *Utvikle sektorspesifikke bærekraftskriterier for all bruk av bioressurser i Norge (inkludert importerte ressurser) som også inkluderer risiko for indirekte arealbruksendring.*
- *Tilpass bruken av biodrivstoff som klimatiltak til et moderat anslag på produksjonsnivået for avansert biodrivstoff i Norge fram mot 2030.*
- *Bruken av bioenergi som klimatiltak må vurderes basert på livsløpsmetode, ikke geografisk metode.*

3 SEKTOROVERGRIPENDE TILTAK – UTVIDET PRODUSENTANSVAR

Utvidet produsentansvar for bedre produktdesign og reparerbarhet

Regjeringens handlingsplan for sirkulær økonomi bør utrede horisontale og sektorspesifikke tiltak som kan veile og støtte selskaper for å lage mer bærekraftige og sirkulære produkter og tjenester. EUs handlingsplan for en sirkulær økonomi inneholder et rammeverk for bærekraftige produkter som inkluderer en ny lovgivning for bærekrafts-prinsipp for produkter. Det er også varslet at produsenter vil få utvidet produsentansvar for hele livsløpet til produkter – alt fra design, utslippsreduksjon, til tilrettelegging for reparasjon og avfallshåndtering.

Produsentansvaret har vært et svært vellykket verktøy for å sikre innsamling og materialgjenvinning av en rekke typer avfall gjennom miljøgebyrer. Det setter krav til produsenter og importører av en spesifikk produktgruppe om å ta ansvar for håndtering av produktene når de ender som avfall.

Produsentansvarsordningene finnes i dag for emballasje, plast, elektriske og elektroniske produkter, batterier, kjøretøy, bildekk og PCB-holdige isolerglassruter, og utredes nå for fiskerinæringen. Men i dag betaler en leverandør av produkter med lav holdbarhet det samme i miljøgebyrer som de som investerer i reparerbare produkter med lang levetid. Dette må rettes opp. Utslipp bør prises så høyt at det lønner seg med sirkulære forretningsmodeller.

Forbrukerrådet tar til orde for en ny ordning der reklamasjonsfristen kobles til en obligatorisk merking av antatt levetid på produktet. Levetid gitt av produsent blir utgangspunkt for forlenget reklamasjonsfrist, samtidig som alle må forholde seg til en nedre grense for reklamasjonsfrist. På denne måten må bedriftene konkurrere om å love lengst mulig levetid på produktene, og kundene får en garanti for at de faktisk holder det de lover.

I tillegg til å utvide reklamasjonsfristen er det nødvendig med endringer i forbrukerkjøpsloven. Forbrukerrådet foreslår at de nordiske landene bør arbeide for at holdbarhet og tilgang til reservedeler innarbeides i forbrukerkjøpsloven. For husholdningsprodukter og andre kostbare produkter må reservedeler være lett tilgjengelig etter at den siste versjonen av produktet legges ut på markedet – og de må være tilgjengelige i lang tid slik at ting kan repareres også 10 år senere. I tillegg må leverandører sikre forståelig informasjon om hvordan varen kan repareres. Direktiver om økodesign og energimerking har tradisjonelt konsentrert seg mest om produkters energieffektivitet. EU sin nye arbeidsplan for økodesign inneholder nå krav om mer sirkulært design for en del produktgrupper.

Produktkastelov

Frankrike har nylig innført en ny «produktkastelov» som skal sikre en mer sirkulær økonomi og redusere avfall fra varehandelen i Frankrike. Loven krever at produsenter, importører og distributører, inkludert online bedrifter som Amazon, donerer usolgte produkter (ikke-matvarer), unntatt de som utgjør en helse- eller sikkerhetsrisiko. Alle produkter som ikke blir solgt i Frankrike, som elektriske varer, hygieneprodukter og kosmetikk, skal nå enten gjenbrukes, distribueres på nytt eller resirkuleres. Vi anbefaler at regjeringen utreder en liknende «produktkastelov» i Norge, som ledd i arbeidet med å utforme en norsk strategi for sirkulærøkonomi.

Nullsats for merverdiavgift på reparasjoner og utleie

Det er behov for å få med folk på overgangen til den sirkulære økonomien, slik at verdifulle ressurser holdes i omløp lenger og produkters levetid økes. Dersom nordmenn i større grad reparerer ting som har gått i stykker og leier ting de ikke har behov for så ofte fremfor å kjøpe nytt, vil dette kunne bidra til reduksjon av tekstil-, emballasje og elektrisk og elektronisk avfall. En sentral forutsetning for at nordmenn skal velge reparasjon og utleie fremfor nykjøp, er at dette lønner seg og er lett tilgjengelig. I 2017 reduserte den svenske regjeringen MVA på mindre reparasjoner av for eksempel klær, sykkel og sko fra 25 prosent til 12 prosent. Nullsats MVA på utleie vil gjøre det mer attraktivt å jobbe innenfor reparasjon, og gjøre det enklere for utleiebedrifter å konkurrere med forhandlere som selger nye produkter.

Framtiden i våre hender foreslår:

Produsentansvar:

- *Utvidete produsentansvarsordninger som gir insentiver for lengst mulig levetid*
- *Innføre krav om levetidsmerking av forbrukervarer, med påfølgende reklamasjonsrett*
- *Utvide reklamasjonsretten til 5 år for flere produktgrupper*
- *Fjerne moms på reparasjon av forbruksvarer*
- *Prise utslipp så høyt at det lønner seg med sirkulære forretningsmodeller*
- *Sikre frittstående, sertifiserte reparatører tilgang til deler og servicemanualer*
- *Norsk forbud mot å kaste usolgte varer, etter modell av den franske “produktkasteloven”*
- *Holdbarhet, reparerbarhet og tilgang til reservedeler innarbeides i forbrukerkjøpsloven som del av grunnlaget for vurdering av om varen er i samsvar med avtalen.*
- *Forhåndsinstallert programvare skal ses på som en del av digitale produkter, og omfattes av reklamasjons- og garantirettighetene slik at programvare fungerer hele produktets levetid.*

4 SEKTOROVERGRIPENDE TILTAK – MILJØGIFTER

Miljøgifter må fases ut av produkter

Spredning av miljøgifter er en av vår tids største miljøutfordringer. Norge har et mål om å stanse utslippene av miljøgifter på Prioritetslisten innen 2020. Veldig mange av produktene vi bruker, og som kan brukes om igjen, inneholder miljøgifter. En risiko ved sirkulærøkonomien er at vi beholder miljøgifter i kretsløp mye lenger. Sirkulærøkonomien gir derfor både et behov for tydelig merking av hvilke miljøgifter et produkt inneholder slik at miljøgiftholdige produkter kan tas ut av kretsløpet, og det gir også et behov for å fase ut bruken av miljøgifter slik at vi kan gjenbruke og gjenvinne langt flere produkter.

PFAS er den stoffgruppen som miljømyndigheter og forskere verden over er mest bekymret for akkurat nå. PFAS er en samlebetegnelse på organiske fluorforbindelser, hvorav flere står på prioritetslisten. PFAS er blant de minst nedbrytbare stoffene vi kjenner til, og inngår i en rekke forbrukerprodukter, blant annet klær og tekstiler, elektronikk, skismøring, vannavstøtende turtøy, matemballasje og kosmetikk. En del av PFAS-ene har kjente giftvirkninger. Norge, Sverige, Danmark, Nederland og Tyskland har nylig gått sammen om å foreslå et generelt EU-forbud mot PFAS i produkter på det europeiske markedet. Vi er forsiktig optimistiske til at dette forslaget vil kunne bli vedtatt når det fremmes, men utfallet er på ingen måte gitt.

Regjeringens arbeid med strategi for sirkulærøkonomi må sees i nært sammenheng med den kommende handlingsplanen for en giftfri hverdag. Miljødirektoratet har overlevert sine innspill til KLD våren 2020. Norske myndigheter må ta mer ansvar for at selskaper fjerner farlige miljøgifter fra varer på det norske markedet, for å muliggjøre gjenvinning av materialer og at verdifulle ressurser holdes i omløp lenger. Derfor er det viktig at Regjeringen i sin kommende handlingsplan for en giftfri hverdag også er villige til å vurdere og benytte flere nasjonale virkemidler parallelt med denne prosessen for å stanse bruken av PFAS og andre miljøgifter, for eksempel via kjemikalieavgifter, forbud og opptrapping av miljømerking. På lengre sikt er en fungerende sirkulær økonomi avhengig av å snu bevisbyrden knyttet til introduksjonen av nye, potensielt giftige kjemikalier. Norge bør bidra til utredning av slike endringer på europeisk nivå.

Framtiden i våre hender foreslår:

Miljøgifter:

- *Tydelig merking av kjemikalier i forbrukerprodukter*
- *Innføre nasjonalt forbud mot PFAS i produktgrupper der dette ikke er essensielt*
- *Innføre kjemikalieavgifter etter modell fra Sverige*
- *Langsiktig og vesentlig opptrapping for finansiering av Svanemerket*
- *Utrede hvordan bevisbyrden for effekt på helse og miljø kan snus knyttet til innføring av nye, potensielt giftige kjemikalier i produkter*

5. SEKTORSPEISIFIKKE TILTAK – TRANSPORT

Under presenterer vi noen forslag for å tilrettelegge for mer sirkularitet innenfor transport, matproduksjon, tekstilindustrien, samt tiltak for å redusere vårt enorme plastforbruk.

TRANSPORT

En sirkulær omstilling av transportsektoren vil på mange områder overlape med de tiltakene vi gjør for å kutte klimagassutslipp, men det finnes også noen motsetninger eller tilleggsperspektiver som sirkulærøkonomien tilfører. Det er særlig relevant å nevne at sirkulærøkonomien kan synliggjøre forbruket vårt av for eksempel bioressurser eller materialforbruk til produksjon av infrastruktur og kjøretøy. Mens elektrifisering av transportsektoren på sikt og i stor grad kan kutte våre direkte utslipp fra drivstoff, så vil den globale etterspørselen etter både energikrevende og sjeldne mineraler øke markant. Disse ressursene skal ikke bare utvinnes, men de blir også til slutt til avfall dersom de ikke produseres på en måte som gjør at de kan gjenvinnes. Med dagens teknologi vet vi at dette ikke er mulig for alle typer mineraler. Dermed handler en sirkulær transportsektor i stor grad også om å begrense transportbehovet og å prioritere kollektive løsninger og deleordninger som begrenser en voksende kjøretøypark.

Nullvekstmålet

Nullvekstmålet i byområdene bidrar til å begrense bilbruken og gjør det mulig å leve i byområdene uten egen bil. Nullvekstmålet kan derfor både forsterkes og videreutvikles til å stimulere til kollektive løsninger og deleordninger i enda større grad enn i dag.

Det bør også utredes flere muligheter for å begrense transportomfanget av persontrafikk nasjonalt og ikke bare gjennom nullvekstmålet. Det er nærliggende å vise til tiltak som også etter koronakrisen kan øke bruken av hjemmekontor og bruken av digitale tjenestereiser. Slike endringer kan i stor grad framforhandles i avtaler mellom partene i næringslivet, men staten kan også gå inn i dialogen om tilrettelegging. Terskelen for å lykkes med en slik politikk bør være betydelig lavere etter erfaringene fra den pågående koronakrisen og muligheten er stor for at denne krisen vil skape varig endring av vaner og framskynde utviklingen av ny teknologi.

Logistikktiltak

Logistikktiltak som begrenser behovet for varetransport kan også bidra til å begrense mengden varebiler eller overføre transport til mindre ressurskrevende transportmidler. Dermed må utvikles nye virkemidler for å skape innovasjon og omstilling som bidrar til redusert transportomfang.. Offentlige myndigheter kan utnytte sin forbrukermakt til å velge en tjenestetilbyder som gjør effektiviseringstiltak rundt varelevering for å begrense transportmengden, eller som velger mindre ressurskrevende transportformer. Det må utvikles sektorspesifikke veiledere basert på sirkulære prinsipper og livsløpsbaserte utslipp som gjør det enklere å stille denne typen krav på alle nivåer i offentlig sektor.

En sirkulær reiselivsnæring

Som utgangspunkt vil forbruk av tjenester og opplevelser har en lavere ressursbelastning enn forbruk av varer. Dermed har reiselivet i utgangspunktet en fordel i et sirkulært perspektiv. Utfordringen for denne næringen er i stor grad knyttet til transporten til destinasjon og handler mye om forbruk av flyreiser og til dels cruise og fergereiser. Derfor ligger det uutnyttede potensialer i å utvikle den kortreise reiselivs- og opplevelsesnæringen til å bli enda mer bærekraftig og enda mer attraktiv for nordmenn. Et bærekraftig reiseliv må støtte opp om omstilling mot kortreiste opplevelser eller kollektive transportformer og inkludere utslipp og ressursforbruk som vanligvis tilskrives andre samfunnssektorer, slik som transport, matproduksjon og avfall, ressursforbruk og valg av materialer og arealbruksendring og økologi.

Få størst mulig effekt av eksisterende infrastruktur

I en sirkulær økonomi hvor vi skal begrense ressursforbruket er det sentralt at vi tar godt vare på det vi allerede har brukt store ressurser på, og forlenger levetiden og effekten av dette. Det gjelder særlig for infrastruktur. Jernbanen har både infrastruktur og togmateriell med svært lang levetid. Det gir lav ressurs- og klimabelastning i et livsløpsperspektiv. Mens en lastebil i gjennomsnitt har en levetid på sju år lever et godstog gjerne i 40 år. Når et godstog erstatter 25 lastebiler per strekning får vi sirkulære gevinster i form av mindre behov for veiutvidelser og færre produserte og skrotede lastebiler. Både Norge og EU skal inn i en sirkulær omstillingsprosess hvor vi skal sørge for mindre uttak av jomfruelige ressurser framover. Jernbanen har en viktig rolle her. I Norge har vi en godt etablert infrastruktur for frakt av gods på jernbane, særlig for enkelte produkter som tømmer og malm, men også for transport av dagligvarer, post og forbruksartikler. Den aller viktigste oppgaven framover handler om å ta vare på og styrke den infrastrukturen allerede har og få størst mulig effekt ut av den.

Det samme prinsippet gjelder for alle typer infrastruktur. Vi må utnytte den infrastrukturen vi har mest mulig effektivt framfor å bygge nytt og vi må stille sirkulære krav i bygg og anleggsfase samt under vedlikehold og fornyelse. I tillegg må innsatsen rettes særlig inn mot infrastruktur tilrettelagt for kollektive transportformer.

Framtiden i våre hender foreslår:

- *Begrens kjøretøyparken gjennom kollektive løsninger og deleordninger*
- *Utvid nullvekstmålet*
- *Ta i bruk virkemidler som begrenser transportomfanget også utenfor byområdene. For eksempel ved hjelp av digitale møteformer og hjemmekontor, samt andre trafikkbegrensende tiltak.*
- *Offentlig sektor må bruke sin innkjøpsmakt til å etterspørre tjenester som minsker transportomfanget, for eksempel gjennom bruk av Difis veileder for sirkulære anskaffelser og livsløpsbaserte miljøkrav tilpasset ulike sektorer.*
- *Still sirkulære og livsløpsbaserte utslippskrav i bygg og anleggsfase, samt under vedlikehold og fornyelse.*
- *Utvikle en mer sirkulær og bærekraftig reiselivsnæring ved å satse på kortreiste opplevelser og kollektiv transportformer. Næringen må også begrense ressursforbruket sitt på områder som matforbruk, bygninger, tekstilforbruk etc.*
- *Få mer effekt av eksisterende infrastruktur framfor å bygge nytt.*
- *Prioriter kollektive transportformer.*
- *Sikre størst mulig godstransport på bane for å begrense kjøretøyparken.*

6. SEKTORSPEISIFIKKE TILTAK - MATPRODUKSJON

Husdyrene våre står i det nasjonale klimaregnskapet for mesteparten av utslippene fra jordbrukssektoren, og krever store arealer og ressurser. Avhengigheten av fôrimport gjør at kjøtt- og melkeproduksjonen ikke er basert på egne ressurser, og kan dermed opprettholdes på et mye høyere nivå enn det er ressursmessig

grunnlag for. I dag avhenger kjøtt- og oppdrettsnæringen i stor grad av importerte fôrråvarer som brasiliansk soya. På tross av at soyaen Norge kjøper er sertifisert avskogingsfri, bidrar importen til å øke etterspørselen etter soya totalt sett. Slik legger vår soyaimport press på allerede utsatte naturområder, og bidrar med stor sannsynlighet til ytterligere avskoging i regnskogen og savanneskogen i Brasil.

I tillegg til økt utmarksbeite, bør husdyrene våre i større grad spise fôr fra bærekraftige råvarer. Oppdrettsnæringen må også erstatte problematiske råstoff og fase inn bærekraftige ingredienser. Vi må derfor utarbeide et sett med premisser som avgrenser hva bærekraftig fôr er; for eksempel at råstoff ikke skal føre til ytterligere avskoging eller arealendring og i minst mulig grad konkurrere med menneskene om matfatet. Det bør satses på utvikling og bruk av fôr basert på mer bærekraftige råvarer, som alger, insekter og ulike typer avfall og sidestrømmer, som gjærprotein dyrket på treflis. Det betyr tiltak som støtter opp om investeringer, forskning, pilotering og oppskalering, og som stimulerer til etterspørsel etter slike ressurser i takt med utviklingen.

Matsvinn

Matsvinn utgjør et avfallsproblem med åpenbare sammenhenger med sirkulærøkonomien. I utredningen Klimakur 2030 er redusert matsvinn ett av de mest effektive og økonomisk gunstige tiltakene. Dette vil blant annet kreve holdningsendringer, og derfor er flere av virkemidlene som foreslås der, forbrukerrettede. Men matsvinnet skjer i hele verdikjeden og det vil være nødvendig å stille krav også til bønder, matindustri, grossist og dagligvare for å få bukt med problemet. Mye av matsvinnet hos forbruker skyldes også strukturer i butikken som fører til at vi kjøper mer enn vi får spist opp hjemme. Det bør presiseres at dagligvarekjedene har et ansvar også der.

Framtiden i våre hender har tidligere foreslått en matkastelov som lovfester deltakelsen i *Bransjeavtalen mot matsvinn*, og som sikrer at vi når målet om halvering av matsvinnet innen 2030. Bransjeavtalen har gjort store framskritt allerede, men deltakelsen her er frivillig og det er mange større aktører som ikke deltar. Avtalen gir heller ikke tilstrekkelige insentiver til å gjøre de grepene som virkelig monner og som vi vet kommer til å koste butikkene mer enn det som regnes som lavhengende frukt. Store deler av verdikjedens svinn er ikke kartlagt enda, og dette arbeidet bør videreføres.

Sirkulært jordbruk

I tillegg til matsvinn, finnes det mange ressurser på avveie i jordbruket: Fosfor, som globalt er en knapp ressurs, lekker ut i grunnvann og i fjorder. Hønse- og kjejkjøtt brukes som fyllmasse i sement, og fiskeslam skaper algeoppblomstring i fjordene. Man trenger en bedre kartlegging av ressurser på avveie, som grunnlag for å skape et marked for gjenbruk av disse ressursene. Jordbruket – og oppdrettsnæringen – bør ha som mål å lukke næringscyklusene for å bevare naturkapital og forhindre overforbruk av ressurser. Sidestrømmer og avfallsprodukter bør i større grad benyttes – og derfor mener vi et tiltak som å øke andelen husdyrgjødsel som går til biogassproduksjon, er svært positivt. Tiltakene på veitransport viser at det vil bli utfordrende å skaffe nok avansert biodrivstoff og for å forhindre at biodrivstofftiltakene fører til forbruk av lite bærekraftig biodrivstoff, vil biogass være et viktig supplement. Men investeringskostnadene til biogass tiltaket er høye – og man er avhengig av å blande inn matavfall i bioresten for å få god nok næringsverdi til at det kan benyttes som jordforbedring. Da må man løse utfordringene knyttet til plast og mikroplast i matavfallet.

Økologisk som spydspiss

I utredningen Klimakur diskuteres også flere tiltak for økt karbonlagring i jord – blant dem bruk av fangvekster, biokull og ulike agronomiske praksiser som vil styrke jorda som karbonlager. Matjorda vår er et viktig karbonlager, og de siste årene har en rekke rapporter pekt på sammenhengen mellom høyt karboninnhold i jorda og god fruktbarhet, robusthet mot erosjon og høyt mikroliv i jordsmonnet.

Den tidligere nevnte rapporten fra [NINA \(2020\)](#) understreker behovet for robuste økosystemer og bevaring av biologisk mangfold for å opprettholde karbonlagrene i naturen, også i matjorda. Etter Klimakur ble lansert, har også Landbruksdirektoratet sluppet sitt [Nasjonalt program for jordhelse](#) – hvor det understrekes at det økologiske jordbruket besitter stor kompetanse på dette feltet, som forklares med grunnprinsippene økologien er tuftet på: “Økologisk landbruk baserer seg på prinsippene helse, økologi, rettferdighet og varsomhet. Særlig innen to av prinsippene, helse og økologiprinsippet, er jordkvalitet, jordhelse og jordbiologi viktige områder som gårdbrukeren og forskerne jobber etter.”

Økologisk mat er dyrket uten kjemiske sprøytemidler og kunstgjødsel - og tar mer hensyn til naturen, biologisk mangfold, biene og en levende matjord. [Stadig flere studier](#) konkluderer med at det enorme fallet i insekter, og særlig bier, [skyldes sprøytemidler](#). Det er også [dokumentert høyere biologisk mangfold, høyere jordfruktbarhet og vannkvalitet på økologiske gårder enn på](#) konvensjonelle gårder hvor det brukes sprøytemidler. Det er stort fokus på sirkularitet og kretsløp da det økologiske jordbruket stiller krav til bruk av eksterne innsatsfaktorer (ingen importerte sprøytemidler, kunstgjødsel, krav til lokale og bærekraftige fôrråvarer).

En fersk rapport om bærekraft i jordbruket fra [Telemarksforskning \(2020\)](#) konkluderer med at det økologiske jordbruket ligger foran det konvensjonelle på en rekke bærekraftindikatorer - først og fremst på sirkulær, effektiv ressursbruk, på karbonlagring i jord og på biologisk mangfold.

Økologisk jordbruk har dermed noen fortrinn når det gjelder karbonlagring i jord, sirkulær ressursbruk, styrkning av økosystem og biologisk mangfold. Dette er viktige aspekter av matproduksjonen vår hvor det økologiske jordbruket har stor kompetanse - og dets posisjon som spydspiss burde derfor styrkes.

I tillegg vil det økologiske jordbruket vært et viktig marked for biorest, et biprodukt fra biogassproduksjon som vi vil ha stor tilgang på ved økt produksjon av biogass fra husdyrgjødsel, som er et av tiltakene i Klimakur. Mineralgjødselproduksjon er i dag en svært energikrevende industri som avhenger av stort tilfang fossil energi - og utvinning av råvaren fosforstein, som er en knapp og snart uttømt ressurs globalt. Det vil derfor være flere klima- og miljøgevinster ved å redusere avhengigheten av mineralgjødsel.

Framtiden i våre hender foreslår:

- *Økte tilskudd til ekstensivt og bærekraftig dyrehold med krav til økt utmarksbeitetid.*
- *Økt målpris på korn uten tilsvarende nedskrivning av prisen på kraftfôr.*
- *Krav til utfasing av soya fra sensitive områder i fôr innen 2030.*
- *Økte tilskudd fra Innovasjon Norge til utvikling og kommersialisering av bærekraftige fôrressurser.*
- *Utarbeid kriterier for bærekraftige fôrressurser*

- *En matkastelov som lovfester deltakelse i Bransjeavtalen mot matsvinn gjennom hele verdikjeden, og sikrer at vi når målene om halvering av matsvinnet i Norge.*
- *Kartlegging av ressurser på avveie i jordbruket, for å sikre en mer sirkulær ressursbruk.*
- *Mål om lukkede næringscykluser i jordbruket og oppdrettsnæringen innen 2030.*
- *Styrking av det økologiske jordbruket som spydspiss for miljøvennlig og sirkulært jordbruk.*

7. SEKTORSPEISIFIKKE TILTAK - TEKSTIL

Forbruket av tekstiler må ned

Ifølge EUs handlingsplan for sirkulær økonomi står tekstilindustrien for det fjerde største forbruket av råmaterialer og vann, etter mat, bolig og transport. [Klær og sko står også for åtte prosent](#) av verdens klimagassutslipp. Tekstilproduksjon er også avhengig av en stor del kjemikalier. Over 60 prosent av nyproduserte klær er laget av syntetiske materialer, altså plast. Tekstiler bidrar til en stor andel av globale mikroplastutslipp i både produksjons, bruks- og avhendingsfasen.

For å redusere klimautslippene fra tekstilproduksjon og forbruk, må det store overforbruket av tekstil adresseres. Ifølge en fersk [rapport fra Østfoldforskning](#) fra januar 2020, har det norske forbruket av tekstiler ligget stabilt på rundt 80.000 tonn (15 kg per person) det siste tiåret. Private husholdninger anslås å stå for cirka 88 % (13,3 kg per person) av forbruket, mens næringsliv og det offentlige står for resten. Private husholdninger kjøpte nesten dobbelt så mye klær i 2018 som i 1989, til nesten samme pris. Dette forbruksnivået er for langt over planetens tålegrense.

Regjeringen bør gjennomføre politiske tiltak for å støtte tekstilindustrien i overgangen til en mer bærekraftig og sirkulær produksjon av klær. Skal vi ha en sirkulær økonomi, kan vi ikke lenger masseprodusere klær som lett går i stykker, har en enorm miljøpåvirkning, og som skaper enorme mengder avfall. Klærnes reelle kostnader må reflekteres, både ressurs- og materialforbruket og arbeidsinnsatsen.

For å få ned overproduksjon- og forbruk av tekstiler, er det behov for klarere kvalitetskrav på klær slik at de blir holdt lengre i omløp. Vi mener derfor det bør innføres utvidede garantier og en miljøavgift for tekstiler. Det bør produseres færre plagg – av bedre kvalitet. En miljøavgift kan være en avgift på importerte tekstiler, som en flyseteavgift. Miljøavgiften kan også gjøres mer omfattende, der for eksempel også kjemikaliebelastningen i et plagg blir tatt med i beregningen. Informasjonstiltak som synliggjøre klima- og miljøbelastningen ved tekstilproduksjon kan være effektivt. Innholdsfortegnelse på tekstiler, som viser kjemikalier brukt i produksjon og klimautslipp vil hjelpe forbruker å ta mer miljøvennlige valg.

Tiltak for å redusere produksjon av syntetiske klær og eksport av brukte klær

Ifølge en [rapport fra Østfoldforskning](#) blir hele 97% av de innsamlede brukte tekstilene i Norge eksportert for sortering, gjenbruk og gjenvinning i andre land. Kun 3 % av de innsamlede brukte tekstilene gikk til gjenbruk (550 tonn), gjenvinning (90 tonn) eller forbrenning (375 tonn) i Norge. Første sortering av våre eksporterte brukte tekstiler skjer i EU-land med pålitelige avfallshåndteringssystemer. Her håndteres 6,5 % av våre eksporterte tekstiler som klassifisert som ikke gjenbrukbart eller gjenvinnbart avfall. 21,5 % blir videre resirkulert som eksempelvis industrikluter, møbeltrekk, isolasjon og ikke-vevde tepper. Hele 72% av eksporterte tekstilene fra Norge gjenbrukes på globale gjenbruksmarkeder, ofte i land i sør.

Det er lite informasjon tilgjengelig om hva som skjer med brukte tekstiler i land i sør, når de ikke lenger kan repareres. Ofte ender de opp i land i sør med manglende avfallshåndtering og ender på søppeldynger. Syntetiske tekstiler blir der brutt ned til mikroplast og går ned i jordsmonn, til elver og ut i havet. En SIFO rapport fra 2018 gjennomgår nyere forskning på mikroplast fra tekstiler som estimerer at 20-35% av primærkildene til mikroplast i havet globalt kommer fra syntetiske klær og tekstiler. I noen områder av verden, spesielt der det bor flest mennesker, er mikrofiber fra syntetiske tekstiler den mest utbredte formen for mikroplast-forurensning. Det er derfor behov for utvidet produsentansvar for tekstiler. Produsenter bør få økt ansvar for å innføre en kretsløpstankegang i tekstilproduksjon og å redusere både produksjonen av syntetiske klær og eksporten av brukte tekstiler til land med manglende avfallshåndtering.

Framtiden i våre hender foreslår:

- *Det bør innføres en miljøavgift på tekstiler*
- *Utvidede produsentansvarsordninger som stiller krav til kvalitet og gir incentiver for lengst mulig levetid på tekstiler*
- *Det må etableres felles kriterier for hva som kan kalles bærekraftig tekstiler og utvikles solide livssyklusvurderinger som vurderer klima- og miljøbelastningen fra ulike materialer der både produksjons-, bruks og avhendingsfasen er inkludert. Mikroplastproblematikken fra bruks- og avhendingsfasen må tas med i beregningen.*
- *Innfør obligatorisk innholdsfortegnelse på tekstiler som viser klimautslipp og kjemikalier brukt i produksjon, slik at offentlige innkjøpere og forbrukere kan ta gode miljøvalg.*
- *Utvidet produsentansvar for å minske utslipp av mikroplast fra tekstiler, med fokus på å redusere produksjon og eksport av syntetiske tekstiler.*

8. SEKTORSPESIFIKKE TILTAK - PLAST OG EMBALLASJE

Materialgjenvinning av plast er ikke nok – vi må gjøre noe med overforbruket

Plast er et fantastisk produkt som har bidratt til stor samfunnsutvikling. Samtidig har den enorme veksten i produksjon og forbruk, bruken av fossile råvarer, mangel på sirkularitet i verdikjeden, og dårlig avfallshåndtering ført til at plast har blitt et av vår tids største miljøproblemer. Plast er også et relativt nytt produkt i menneskets historie, og vi vet lite om dets konsekvenser på miljø og helse, både hos dyr og mennesker. Vi må få plast over i sirkulærøkonomien, men for å få til dette må det enorme forbruket ned.

Klimakur utreder tiltaket om økt utsortering av plastavfall til materialgjenvinning, som vil spare 0,4 millioner tonn CO₂ ekvivalenter. Vi mener dette er et godt tiltak, men mener regjeringen også bør vurdere å innføre en avgift på avfallsforbrenning for privatpersoner og næringer, og avgift på eksport av plastavfall, som utredningen nevner. En vesentlig sirkulærøkonomisk blindsoner for Klimakur er imidlertid mangelen på tiltak for å redusere det enorme overforbruket av plast. Framtiden i våre hender mener det bør innføres en avgift på bruk av jomfruelig plast, og på plast som ikke kan resirkuleres, og at dette er det mest gunstige og effektive tiltaket for å redusere klimagassutslipp fra plast.

Vi må kvitte oss med den unødvendige engangsplasten, redusere forbruk og produksjon til et minimum, designe for gjenvinning, øke bruken av resirkulert plast og forske på nye alternative råvarer og erstatninger

på fossil plast. Per i dag er det alt for billig å produsere fossil plast, og verken produsenter eller forbrukere har insentiv nok til å finne bedre alternativer.

Framtiden i våre hender foreslår:

- *Innfør avgift på bruk av jomfruelig plast, og på plast som ikke kan resirkuleres.*
- *Innføre pant på flere typer plastemballasje.*
- *Økt produsentansvar slik at det gjelder alle typer plastprodukter, samt ved import og eksport av plast.*
- *At det settes av mer midler til forskning på alternativer til plast.*
- *At det innføres forbud mot all unødvendig engangspast innen 2020.*
- *Stille krav til produsenter om økt bruk av resirkulert plast og bedre design for gjenvinning.*

Med vennlig hilsen

Anja Bakken Riise, leder
Johan H. Reinertsen, politisk rådgiver
Siv Elin Ånestad, fagrådgiver
Ingrid Kleiva Møller, fagrådgiver
Tonje Orsten Kristiansen, fagrådgiver
Veera Mo, fagrådgiver